

Др. Василь Кучабський.

Вага і завдання Західно-Української Держави серед сил Східної Європи на переломі 1918-1919-ого р.

(Продовження).

3. Взаємовідношення між Західною Україною і Наддніпрянщиною.

Ще 10. листопаду 1918 доручила „Українська Національна Рада“ „Тимчасовому Державному Секретаріатові“ з нагоди його запряшення у Львові, щоб він підготував державну злуку Західної України з Наддніпрянщиною. Це рішення було спершу подумане як принципiальна „сборницька“ заява, щодо якої годі було сказати, коли можна буде її зреалізувати, але події на Наддніпрянщині зробили її небаром актуальною.

Підчас того, як у Львові розгорілася польсько-західно-українська війна, підняли наддніпрянські соціалістичні і демократичні партії, опираючися на „Січових Стрільців“, дня 14. згл. 15. листопаду 1918 повстання з метою повалення Гетьмана Павла Скоропадського. Зовнішнім приводом до цього була проклямація Гетьмана, опублікована 18. листопаду 1918, яка проголосувала федерацію Наддніпрянщини з Рісією. Тієї Росії, з якою федеровано Наддніпрянщину, на ділі ще не було, бо в Москві і Петрограді держали владу у своїх руках більшовики. Значить: „федерувалися“ щойно російська й українська контрреволюція, щоби — вживаючи як базу дня цього Україну — перемогти з допомогою Антанти більшовизм і в цей спосіб щойно в будучині здійснити оту проклямовану російсько-українську державну єдність. Таким робом вийшло, що повстання проти Гетьманщини розгорілося під гаслом збереження української державної самостійности проти сфедерування України з Московщиною, але його дійсні причини лежали далеко глибше. Вони лежали коротко кажучи в тому, що в наслідок звихненого національно-політичного розвитку громадянства Наддніпрянщини так серед його вищих, як і нижчих верств на протязі цілого століття перед тим, не було ані в контрреволюційних кругів, які гуртувалися докруг Гетьмана, ані противно в ворожого їм демократичного табору, якого виразником перед тим була „Центральна Рада“, такої значної державно-творчої здібности і сили, яка вистарчила б на заснування якоїнебудь — всеодно, чи контрреволюційної, чи демократичної — самостійної української держави. В виду цього катастрофа Гетьманщини і упадок державности Наддніпрянщини, який відбувся в почоті подій, звязаних з отою катастрофою, були висловом невідхильної історичної конечности, якої змістом було те, що проклямуючи свою державну незалежність і беручися за її таку чи іншу

— демократичну, чи антидемократичну — реалізацію, український народ Наддніпрянщини з 1918-1919-ого року підпринймав щось, що переростало його дійсну внутрішню державно-творчу спроможність і тому з конечністю мусіло швидше чи пізніше скінчитися катастрофою. В цій загальній катастрофі державної справи на Наддніпрянщині упадок Гетьманщини був хоч і надзвичайно важним, то все ж лиш етапом отієї загальної катастрофи, якої істотним змістом не є те, що якраз Гетьманська держава впала, тільки те, що невдача і упадок зустріли по черзі всі спроби будування більше чи менше самостійної української держави над Дніпром: спроба демократична з упадком „Центральної Ради“ в квітні 1918, спроба консервативно-контрреволюційна з упадком Гетьманщини в листопаді 1918, спроба національно-диктаторська з упадком Директорії і Симона Петлюри в грудні 1919 і вкінці спроба соціально-революційна з упадком всякого автономізму Радянської України в 1921-1923-ому роках.

Плитким і марним видається в виду цього перш за все всякий такий розгляд Гетьманщини, який оцінює історичні події під кутом індивідуальної вини провідних одиниць і старається нап'ятувати „руїників“, при чому щодо Гетьманщини і взагалі державної справи Наддніпрянщини з 1918-1919-ого року одні констатують „руїницьку“ особисту вину Гетьмана Павла Скоропадського, другі навпаки вождів демократії, нпр. Симона Петлюри, Володимира Винниченка й ін. А плитким і марним є цей спосіб бачення історичних подій тому, що категорії індивідуальної вини є взагалі до історії народів не примінимі. Провідні особистості народів і політичних сил не є „індивідуами“, яких діяльність визначається виключно їхньою особистою волею, їхнім своєвіллям, — тільки оті провідні особистості є репрезентантами, є виразниками істотного внутрішнього характеру тих загальних сил, на чолі яких вони стоять. Кожний нарід і кожна політична сила упостачують в образі своїх провідників самі себе і свою власну істотну вартість, так що ніякий народ і ніякий політичний табор не стерпить на свому чомі людей творчих, здібних, геніальних, „непомильних“, тільки негаймо замінить їх нездарними мірнотами, якщо отой народ, чи політичний табор яко цілість, яко загал, не є доступний для творчих, здібних, геніальних, „непомильних“ замислів своїх вождів. І навпаки ніякий народ, чи політичний табор не буде йти за мірнотами, яких уся реальність це з неминучою конечністю одно пасмо „помилко“, і нездарностей, якщо отой народ, чи політичний табор має в собі могуту, шляхетну, для оформлення творчим генієм податну субстанцію. Індивідуальна мірнотність, безрозум, „руїництво“ й „помилки“ все одно, чи вождів демократії, чи Гетьманщини, чи вкінці соціально-революційного і комуністичного табору Наддніпрянщини з 1917-1922-ого років, — це осьтак не вислів якоїсь їхньої індивідуальної вини, бо ніхто за це не відповідає, що не

може сам себе перевищити, — тільки це є відзеркалення солідарної історичної вини всього народу, якого загальний стан був того роду, що для великих провідних особистостей серед нього не було в ніодному з його політичних таборів місця¹⁾.

Не менше марним і плитким є теж такий розгляд наддніпрянських подій з 1918-ого року, який намагається оправдати чи то неуспіхи Гетьманщини перешкодами, які були їй поставлені з боку ворожої їй української демократії, чи то навпаки вияснити дев'ятивні неуспіхи демократії соціальним егоїзмом і безрозумом з боку ворожої демократичному таборові української контрреволюції. На ділі всі взаємно собі ворожі, чи суперечні сили внутрі якогось народу стоять у безупинному внутрішньому звязку між собою і своїм впливом і діланням, і всі вони обумовлюють вигляд і зміст противних їм сил чи таборів. Коли б українська контрреволюція була ліпша, шляхетніша, розумніша, ніж була, — то під цим удосконалюючим впливом ліпшою, шляхетнішою і розумнішою була б українська демократія, і навпаки. Виходить з цього, що найкраще робив би кожний із ворогуючих політичних таборів на Україні, коли б не спихав вини за свої невдачі на своїх противників, тільки в першу чергу клав вини за свої неуспіхи на свою власну слабкість і нездібність і на ділання анархістів і руйників у своєму власному нутрі.

Солідарну історичну вини всього українського народу Наддніпрянщини з 1918-1919-ого року без ріжниць політичних напрямків за катастрофу тамошньої державної справи, і то вини, поповнену не лиш поколінням з 1918-ого року, а ще й попередніми поколіннями, докаже короткий розгляд розвитку, який скінчився вибухом повстання проти Гетьманщини. Докаже він

¹⁾ Одним із найвищих завдань історика це — без сумніву — впливати таким чи іншим засовуванням минувшини на хід життя в теперішності і на будуче. Не означає це одначе, що історик повинен засовувати минувшину тенденційно на те, щоби „одушевляти“ фальшивими легендами і в цей спосіб промовляти до емоцій свого народу. Історик служить живому життю в теперішності і на будуче свого народу не викликуванням ефемерних, скоропроминаючих настроїв, тільки оформлюванням волі свого народу, чи то представленням героїчних історичних постатей і подій, щоби плекати образом минушого тягу до великих подвигів серед сучасного покоління (цю героїчну тенденцію репрезентує особливо антична історіографія), чи то засуванням досвідів, щоби так плекати серед народу політичну вдумчивість, передбачивість, відповідальність перед будучими поколіннями за те, що серед нього діється в теперішності, щоби своїм сучасним діланням не поставити будучих поколінь в таке положення, з якого — крім катастрофи — ніякого виходу не буде. Сконстатування солідарної історичної вини українського народу з 1918-го року, себто його нездібности до державної творчости в ніякім устрєвім напрямку, не вимагає — розуміється — того, щоби сучасне покоління махнуло на свою національну справу рукою і „спускалося на дно“, зневірене в те, чи з української національної субстанції ще взагалі колинебудь вийде щонебудь історично великого, — тільки оте сконстатування містить в собі вимогу, щоби оте сучасне покоління доложило всіх зусиль, аби духовна, політична, соціальна субстанція його народу стала набудуче досконалішою ніж була в 1918. році.

теж взаїмну внутрішню обусловленість ворожих собі таборів внутрі одного народу. І докаже він вкінці, що там, де загальний ґрунт народу, де сама субстанція народу є в певний історичний мент політично, себто державно нездїбна, там кожний політичний чин стає противорічний сам в собі, бо на ґрунті політичної, державної нездатности не існують ніякі тривкі політичні критерії, так що кожен чин — як ось нпр. Гетьманське проголошення федерації з Росією, або повстання проти Гетьманщини з цього приводу — має взаїмно собі суперечні і взаїмно себе виключаючі аспекти, в виду чого історичні рішення виховзуються з рук людей, а самі факти перестають підлягати розсудові, чи вони були політичними помилками, чи навпаки „правильними політичними актами“, і замість того усе паде розторожене під вагою понадлюдської історичної судьби.

Режим Гетьманщини був спробою заснувати Українську Державу на підставах реставрації соціального і правного порядку на Україні з часу до революції з 1917-ого року. Було це з політичного боку в засаді цілком правильне ставлення справи. Правильне воно було, бо наддніпрянська демократія на чолі з поваленою Гетьманським переворотом з 29. квітня 1918. „Центральною Радою“ виявилася в 1917—1918-ому році просто аж до гротесковости в ніякому — ні політичному, ні мілітарному, ні правному, ні соціальному — відношенню нездїбною до того, щоби дійсно заснувати ту демократичну самостійну українську державу, яку вона проклямувала була дня 22. січня 1918. Правильно подуманою була реставрація Гетьманщини теж і з того простого огляду, що беручися за заснування нової держави, всякий народ повинен, — щоб відборонити її існування проти зовнішніх сил, — спрямувати настільки великі енергії на зовні, що ніяким родом не може ослаблювати пруживости свого державного механізму занадто глибокими внутрішніми реформами і тому хоч-не-хоч мусить на перші часи існування своєї держави зберігати готовий уже, унасліджений від давньої поневолюючої держави загальний порядок аж до часу, поки свої зовнішні війни виграє. Правильні були заложення Гетьманщини вкінці тому, що проти такої великанської розкладової потуги, якою був більшовизм, могла була б устоятися Україна лиш тоді, коли б на час цієї боротьби дала була — подібно як держави підчас світової війни — державному і мілітарно-оборонному інтересові абсолютну перевагу понад усіми іншими — хоч-би й як, як ось нпр. вимога соціальної справедливости, оправданими — зглядами. Цієї ж внутрішньої цїпкості й відпорности, цього поставлення всього народу на службу обороні держави ніяким чином не можна було досягнути пливкими і розв'язуючими законами демократичного ладу; їх можна було досягнути — а ще до того проти такої внутрішньо розвалюючої противників потуги, якою був московський більшовизм, — тільки дуже цїпкими, зв'язуючими, твердими за-

конами порядку, які були можливі тільки на ґрунті виразно контрреволюційної державної ідеї.

Але ж тут зразу ж і виявляються внутрішні противорічності Гетьманської Держави. Щоб якийсь народ зміг в обороні свого державного існування ступити на шлях виразної контрреволюції, він мусить бути народом у політичному відношенні повним, себто таким народом, серед якого спільною для всіх ворогуючим між собою політичних таборів ідеєю є ідея державної самостійності своєї спільної вітчизни, так що поскільки демократія виявляється нездатною цю ідею реалізувати, вона наче б то автоматично відходить на другий плян, а на перший плян, до проводу, приходять антидемократичний табор, щоб доказав, чи він є державним інтересом глибше перепонений, ніж повалена демократія, і чи потрапить ліпше від неї цей інтерес реалізувати. Необхідними передумовами тривкості Гетьманщини були отже: по перше, щоб антидемократичний, контрреволюційний елемент Наддніпрянщини настільки дорівнював своєю потугою приблизно потузі революційних — демократичних, соціалістичних і комуністичних — елементів, що був би в силі нездарну демократію власними своїми силами і впливами повалити, і по друге, щоб отой антидемократичний, контрреволюційний елемент був настільки перепонений бажанням державної незалежності своєї вітчизни, що не його соціально-економічні інтереси „посідаючих“, тільки одчай, що нездарна демократія нищить українську державність, зневолював би отой елемент до контрреволюційного перевороту і викликавав би серед широкого загалу всього народу симпатії для отого перевороту як для чину, який спасає спільну для всіх державну справу.

Тимчасом ніодна з тих двох передпошилок внутрішньої тривкості не сповнилася в Гетьманщині. Гетьманський переворот з 29. квітня 1918 був як реально-політичний акт крайно нездоровий, бо він не був висловом такої потуги наддніпрянської контрреволюції, яка хоч у приближенню дорівнювала б потузі революційних, експльозивних сил Наддніпрянщини. Цей переворот був лиш наслідком заговору дуже нечисленних і невпливових кругів, і цей заговор в ніякому разі не зміг би стати для „Центральної Ради“ хоч би лиш у якійсь мінімальній мірі небезпечним, коли б за ним не стала була чужа, зовнішня: німецька окупаційна мілітарна потуга. Гетьманщина повстала осьтак неорганічно, зі становища тогочасних сил української землі случайно, випадково, бо не була наслідком стертя внутрішніх живих сил серед самого ж таки наддніпрянського громадянства, вона не відповідала тогочасним реальним законам українського життя. Коли ж прийняти за доказане заложення, що українська більше чи менше революційна демократія Наддніпрянщини не була в ніякому відношенні здібна заснувати якусь реальну українську державу і що евентуальне заснування такої держави

могло було бути чином одної лиш контрреволюції, а ця контрреволюція була настільки слаба, що в ніякому разі своєю потугою міряться зі силами демократії не могла, — то сам хід перевороту з 29. квітня 1918 доказує, що заснування української держави на Наддніпрянщині взагалі, контрреволюційно-Гетьманської зокрема було ізза внутрішньої політичної неповности українського народу Наддніпрянщини нерозвязною і нездійсненною „квадратурою кола“.

Так отже першою і підставовою внутрішньою суперечністю Гетьманщини було те, що підчас того, як засновником якоїсь дійсної держави з природи речі може бути лиш найсильніший — а це не значить: найчисленніший — політичний табор серед якогось народу, себто такий табор, який був би в силі під свою владу підбити всі супротивні сили народу, — засновником Гетьманської Держави був найслабший політичний табор Наддніпрянщини, який не то, що не був у силі підбивати інші політичні потуги своєї землі, а хоч би своєю потугою з ними лиш рівнятися.

Як сказано вище, оправданням для повалення нездарної демократії переворотом з 29. квітня 1918 могло б бути зі становища державного інтересу України лиш те, щоб контрреволюційна Гетьманщина в значній мірі здійснювала незалежність України від зовнішніх потуг, ніж це робила передтим „Центральна Рада“. Гетьманський переворот реалізував би отже основну контрреволюційну ідею самостійної державности лиш тоді, коли б українська контрреволюція, репрезентована Гетьманщиною, маючи поки-що свій край забезпечений перед московсько-більшовицькою інвазією мілітарними силами німецької окупації, була настільки могутня, що могла б зайняти в відношенню до німецької окупаційної потуги більше самостійне становище, ніж передтим „Центральна Рада“. Тимчасом думка про більше усамостійнення України від волі німецької окупації ніж за „Центральної Ради“ взагалі не існувала серед мотивів Гетьманського перевороту. Що більше! До цього перевороту взагалі ніколи б не прийшло, тільки „Центральна Рада“ безжурно продовжувала б своє існування, не загрожена нічим, коли б влада „Центральної Ради“ була вигідна для інтересу Німеччини. Гетьманський переворот взагалі зміг здійснитися якраз тільки тому, що від слабкого контрреволюційного Гетьманського Уряду Німеччина сподівалася більшої користі для німецького інтересу, ніж передтим від „Центральної Ради“. Без уваги на без порівняння більшу пошану, якою тішився Гетьманський Уряд в Німеччині ніж передтим Уряд „Центральної Ради“ просто в силу більшої споріднености цілого способу думання, присущого людям вищого соціального походження, які репрезентували Гетьманщину зі способом думання кругів тоді в Німеччині пануючих, — без уваги на все те Гетьманський Уряд знаходився в цілковитій залежності від волі німецької окупаційної потуги, і то в залежності і суб'єктивно і об'єктивно більшій, ніж

передтим Уряд „Центральної Ради“. Не була це заслуга ні дійсної сили, ні гордого суверенного способу думання, тільки політичної наївності, коли „Центральна Рада“ думала, що вона є незалежна від волі Німеччини і може вести свою політику, не завше рахуючися з бажаннями німецької окупації. Але Гетьманський Уряд складався з людей багато більше реально-політично думаючих і тому був своєї залежності від волі посторонньої, німецької сили багато більше свідомий, ніж передтим „Центральна Рада“. Цьому об'єктивному почуттю залежності відповідала теж і збільшена об'єктивна, фактична залежність. Була це політична наївність з боку „Центральної Ради“, коли їй здавалося, що на випадок конфлікту з окупацією вона змогла б цей конфлікт революційними засобами повстань і заворушень силоміць виграти, „відкликуючися до народу“. Але все ж „Центральна Рада“ мала можливість — на випадок потреби — дійсно викликати важкі заворушення на Україні проти еventуальних надмірних посягань німецької-окупаційної потуги і ця потуга хоч-не-хоч мусіла з цією можливістю в такій великій і такій далекій від Німеччини країні як Україна більше чи менше поважно рахуватись. Коли б з приводу Гетьманського перевороту з 29. квітня 1918 прийшло було до бою між німецьким гарнізоном і збройними силами „Центральної Ради“ в Києві, себто коли б ота розв'язана „Центральна Рада“ мала відвагу дійсно „відкликатися до народу“, то й справді для німецьких військ не обійшлося б без більше чи менше кривавої метушні по всій Україні. Але Гетьманський Уряд навіть таких сил, як передтим „Центральна Рада“, для їхнього еventуального вжиття проти німецької окупації за собою на Україні не мав, і цієї його слабости німецька окупаційна армія була вповні свідомо, через що — очевидно — й об'єктивна залежність України від Німеччини стала за Гетьманщини більша, ніж перед 29. квітня 1918. Доказом цього є те, що німецькі окупаційні влади значно більше обмежили свободу рухів Гетьманського Уряду — нпр. заборону організування української армії і т. ін. —, ніж передтим Центральну Раду. Гетьманщина опинилася осьтак в цілковитій залежності від доброї волі Німеччини. З тією хвилиною, в якій інтерес німецької держави звернувся б до ліквідації української державности й до реставрації передвоєнної контрреволюційної Росії — а такі тенденції, і то дуже сильні, в Німеччині були — з тією хвилиною не лиш прийшов би Гетьманщини кінець і не лиш наступило б замінення Гетьманського Уряду в Києві якимсь російським, але й сталося б усе те з легкістю, без труду, без можливости навіть такої самооборони Гетьманщини проти цього акту, яку могла б викликати дня 29. квітня 1918 „Центральна Рада“, коли б була цього хотіла. В цій скріпленій залежності від Німеччини містилася друга внутрішня противорічність Гетьманщини. Уряд, який згідно зі своєю контрреволюційною державною ідеєю претендував на те, щоби заснувати державну суверенність свого краю, на ділі сам був не

лиш урядом залежним від волі посторонньої держави, але й саме своє існування і відблрону цього існування проти зовнішніх і внутрішніх ворогів своїх, він завдячував всеціло силі отсієї посторонньої держави, яка виконувала над ним протекторат.

В ще гірші внутрішні противорічності вганяло Гетьманщину те, що не сповнилася теж і друга передпосилка її трівкисти, а саме: щоб антидемократичний, контрреволюційний елемент, якому відповідав відреставрований правний і соціяльний порядок Гетьманщини, був як цілість, як загал перепосєний незломним бажанням державної самостійности України, спрямованим у даному разі — очевидно — в першу чергу проти реставрації передвоєнної Росії. Хоч немало одиниць з-поміж „посідаючих“ соціяльно-контрреволюційних верств Наддніпрянщини — і то одиниць не лиш української, але й московської і польської національности — стануло підчас Гетьманщини на становищі української державної суверенности, то за виїмком лівобережної хуторянщини на цьому становищі суверенности України не стояв ніякий більший суцільний відлам контрреволюційного загалу Наддніпрянщини, а й ті незначні контрреволюційні сили, які Гетьманщину підтримували в першу чергу в імя української державности, а щойно в другу чергу в імя своїх соціяльно-економічних інтересів, були незорганізовані. За те політичні симпатії цілком переважною більшости всіх тих суцільних верств, які були соціяльно-економічною остєю Гетьманщини, отже: великоземлевласництва, промислу, торгівлі і фінансів, стояли цілковито по боці реставрації довоєнної „єдиної, недеїімої“ Росії, супроти якої централізму вони — якщо взагалі ставили які застереження — ставили головним чином лиш регіонально-економічні застереження, диктовані їхнім місцевим економічним, а не політичним, або національно-культурним інтересом. Підтримка Гетьманщини з боку загалу „посідаючих“ контрреволюційних верств Наддніпрянщини була отже лиш чисто тактична, бо вона була диктована не їхньою відданістю для українського державного інтересу, тільки або їхнім, приватним, або їхнім соціяльно-економічним інтересом, який наказував їм ніби то „підтримувати“ Гетьманщину, бо вона поки-що одинока відбороняла отой їхній інтерес проти української соціяльної революції, але „підтримувати“ лиш так довго, як довго не уконститувалася якась доволі значна всеросійська „єдино-недеїімска“ контрреволюційна потуга, яка перебрала б оту оборону проти соціяльної революції з рук Гетьманщини і — поваливши „суверенну“ Україну — відбудувала б Росію.

Підчас того як „посідаючі“ верстви яко цілість, яко загал, хоч і з „інтересу“ і хоч і лиш тимчасово „підтримували“ Гетьманщину на соціяльно-економічній, а не на національно-культурній і політичній базі, але все ж мали деякі регіональні сим-

патії, то куди гірше для Гетьманщини стояла справа з другою — крім „посідаючих“ верств — силою, на якій вона стояла: з апаратом державної бюрократії й армії. І бюрократія і корпус офіцерський давного, російського походження, які були відновлені Гетьманщиною, принайменше в трьох четвертих свого числа, не тільки звертали свої політичні симпатії до відбудови довоєнної Росії і не тільки не відносилися до Гетьманщини хоч би лиш із якоюсь тимчасовою відданістю й вірністю, але й — перепосні ненавистю до Українства — не знали навіть ніяких регіональних тенденцій, будучи сторонниками віднови дореволюційного російського централізму з усіма його довоєнними національними, політичними, культурними й економічними протипротивоположностями.

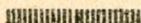
Тож третьою і найважчою внутрішньою противорічністю Гетьманщини було те, що той самий контрреволюційний загальний Наддніпрянщини, який згідно з основною державною ідеєю Гетьманщини повинен би був стояти на чолі українських державних, в відношенні до Росії безкомпромісово сепаратистичних змагань, на ділі був більше чи менше отвертим ворогом державної самостійності України¹⁾, а ті елементи з-поміж отого контрреволюційного загалу, які цієї тенденції не мали і в ім'я державної суверенності України по боці Гетьманщини вірно стояли, були у всякому відношенні — чисельному, економічному, інтелектуальному і ін. — далеко за слабкі, щоб увяляти з себе дійсних репрезентантів наддніпрянського контрреволюційного загалу.

В наслідок цього Гетьманщина на ділі так сказати б висіла в повітрі, позбавлена навіть того твердого ґрунту під ногами, яким для неї повинна б була бути контрреволюція Наддніпрянщини, а це в свою чергу у залежнювало існування Гетьманщини — крім від німецької окупаційної потуги — ще й від того, щоб її стали підтримувати її засадничі вороги, якими був — повалений переворотом з 29. квітня 1918 демократичний і більше чи менше революційний табор. Це є четверта і остання внутрішня противорічність Гетьманщини, — противорічність тим болочіша, що вона в значній мірі перекреслювала доцільність отого перевороту, раз Гетьманська контрреволюція не була в силі стояти на власних ногах, не говорючи вже про те, щоб вона була в силі суверенно — себто евентуально проти волі демократії і підбоєм краю й населення — реальну Українську Державу заснувати, — і раз ота Гетьманщина,

¹⁾ На іншому місці (гл. „Літопис Червоної Калини“ 1931) автор виказує, що це протиукраїнське становище зрусіфікованих контрреволюційних верств Наддніпрянщини було доказом розкладу їхньої політичної волі, отже доказом їхньої політичної скорумпованості. Там же виявлена й ідейна й моральна скорумпованість російської контрреволюції, яка робила її нездібною до того, щоб зломити більшовизм і повернути назад до становища провідної верстви в державі. Для діла творення нової — української — держави і для проводу в ній такий елемент не надавався просто в силу своєї переважності у всякому відношенні.

для того, щоби взагалі на ноги стати, потребувала помочі своїх противників, яких вона тільки-що — з допомогою зовнішньої окупаційної потуги — повалила була.

Сама по собі вимога Гетьманщини, щоб українська демократія, рахуючися з доконаним фактом перевороту з 29. квітня 1918, перестала шкодити Гетьманщині і навіть приступила до співпраці з нею, була ідеєю таксамо правильною, як взагалі всі інші, в діячів Гетьманщини більше чи менше самоосвідомлені, теоретично-політичні, ідейні заложення Гетьманщини. Адже у взаємній боротьбі між різними державно-конституційними напрямками внутрі якогось державного народу чейже повинні бути якісь межі, диктовані спільним державним інтересом народу, а цей інтерес вимагав у даному, а нелегкому положенню України з 1918-ого року того, щоб — який би там не був центральний Уряд України, все одно, чи демократичний, чи антидемократичний, — не допускати до цілковитої зізольованості цього Уряду, якщо не існувала можливість негайно замінити його якимсь іншим і ліпшим. А це вимагало від української демократії — подібно як нпр. від соціалдемократії воюючих у світовій війні держав відносно їхніх урядів — опонувати проти Гетьманщини як проти поки-що незмінного факту доконаного лиш постільки, поскільки ота опозиція не валила Уряду, а тільки впливала на нього, щоби він у своїй політиці узгляднював вимоги опозиції. Не в самій по собі вимозі лояльності, ставленій до демократії, заключалася отже внутрішня противорічність Гетьманщини, тільки в реальних мотивах, із за яких вона оту вимогу ставила. (Продовження буде).

Вячеслав Зайкин.

Академік Дмитро Багалій як історик.

В лютім ц. р. помер у Харкові в 75-ому році життя вельми заслужений працівник на полі української історичної науки, академік Всеукр. Академії Наук, довголітний професор і б. ректор Харківського Університету Дмитро Багалій.

Акад. Багалій не мав великих наукових здібностей, його твори не блищать ані новими оригінальними ідеями й теоріями, ані об'єднуючою синтезою, але натомість містять багато цінних „сирих“ відомостей, видобутих з архівів, часом незвичайно великої історичної ваги, а рівночасно виказують велику працюовитість і пильність та широку ерудицію їх автора. В кожному разі, Багалій займав одно з найвизначніших місць в новітній українській історіографії.

Багалій скінчив Київський Університет на історично-фільольогічному відділі, де був слухачем і ближчим учеником В. Антоновича та В. Іконнікова. Від першого засвоїв він всі основні